

JONAS MALMSTEN • ERIK ÅGREN

Adaptiv älgförvaltning nr 7:

Hälsostatus

Uppdaterad juni 2019

Foto: Tore Heggman/N

- Älgars hälsa påverkas av klimatet och livsmiljön, samt om de utsätts för olika typer av smittämnen (bakterier, virus, parasiter, svampar, prioner) eller kemiska ämnen i miljön.
- SVA (Statens Veterinärmedicinska Anstalt) har idag ansvar för sjukdomsövervakningen av vilda djur.
- Älgarnas sjukdomar övervakas genom obduktioner och analyser av älgar eller delar av älgar som hittas döda och transporteras till SVA, eller genom undersökning av prover på sjukliga förändringar som hittas på skjutna älgar.

Adaptiv förvaltning av älg

Riksdagen införde en ny ekosystembaserad och adaptiv älgförvaltning från år 2012. Det innebär att de mål som fastställs på olika nivåer inom förvaltningen löpande följs upp och utvärderas.

Det ska finnas en tydlig återkoppling mellan beslut och utfall vad gäller avskjutning, påverkan på skog och andra faktorer som viltolyckor. SLU tog under 2011 fram ett utbildningsmaterial bl.a. kring inventeringsmetoder för att underlätta övergången och för att säkerställa en gemensam kunskapsplattform för medlemmarna i viltförvaltningsdelegationer och älgförvaltningsgrupper. Detta material kompletteras nu med nya delar för att möta utmaningar som tillkommit. Faktabladet du läser ingår i en serie. Materialet i sin helhet och fördjupningar kan hämtas från slu.se/algforvaltning

Foto: Peter Lilja/N

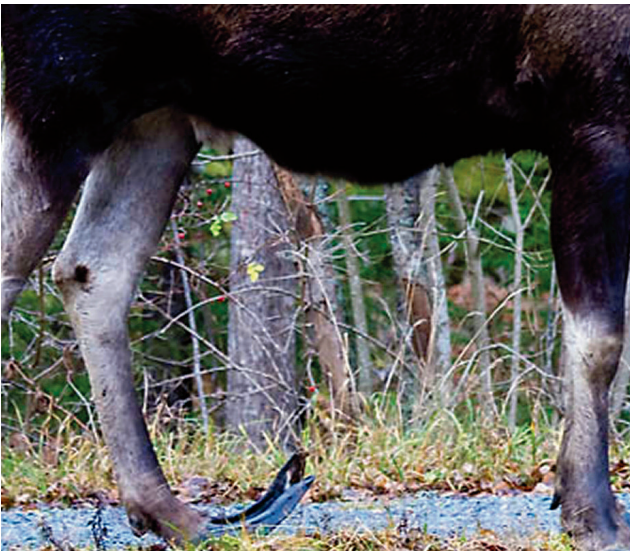
Beroende på olika faktorer kan vissa sjukdomar påverka älgstammen lokalt, och det är då viktigt att utreda detta närmare för att om möjligt kunna sätta in åtgärder. Älgen har den senaste 30-årsperioden varit ett av de dominerande djurslagen i de veterinärmedicinska viltundersökningarna vid SVA i Uppsala. Vid fynd av en död eller sjuk älg kontaktas ofta SVA för rådgivning och utredning av eventuella orsaker till sjukdom och död. Genom åren har flera i Sverige tidigare okända sjukdomar hos

älg diagnosticerats, exempelvis infektion med älgens hjärnhinnemask (*Elaphostrongylus alces*), ergotism (förgiftning med svamptoxinet ergotamin från mjöldruga), silbenstumör, och nyligen även prionsjukdomen avmagringsjuka hos hjortdjur (chronic wasting disease, CWD).

Av de senaste årens mest allvarliga smittsamma sjukdomarna för djur och människa har 70 % haft sitt ursprung i vilda djurpopulationer. Det är ytterligare en orsak till att det är viktigt att följa hälsoläget bland vilda djur.

Inventeringsmetoder

Vid fynd av död eller sjuk älg tas kontakt med SVA. Rapportering till Viltsektionen på SVA i Uppsala görs enklast genom att fylla i ett mobilvänligt online-formulär; rapportera.vilt.sva.se där fyndplats, djurslag, rapportera.vilt.sva.se där fyndplats, djurslag, foto, fyndinformation och kontaktuppgifter kan skickas in. Viltsektionen nås kontorstid även på telefon 018-674000. Vid misstanke om allvarlig smittsam sjukdom, eller om ett stort antal döda älgar hittas under en kortare tid, ska även länsveterinären i det aktuella länet kontak-

FIGUR 1. Älg med förvuxna klövar på bakben. Foto SVA.

FIGUR 2. Älg med godartad hudtumörsjukdom (fibropapillom) orsakad av virus. Foto SVA.

tas. Vid fynd av flera döda älgar bekostas SVA transport av kroppar eller prover till Uppsala, men enbart efter kontakt och överenskommelse med Viltsektionen. När det är lämpligt och möjligt kan personal åka till det aktuella området för att göra fältobduktioner och provtagning på plats. Ett ytterligare alternativ är att efter kontakt med SVA be en lokal veterinär utföra en fältobduktion och provtagning. Vid förbesiktning utförd av viltundersökare ska sjukliga förändringar noteras och de kan därför rapporteras enligt samma hantering som anges ovan.

Skillnad mellan enskilda år

Variationer mellan år vad gäller hälsa och sjukdomsförekomst hos älg kan förväntas enligt tidigare erfarenhet. Orsaker till variationer kan vara

- Förändrad åldersstruktur i älgstammen – ökad andel äldre djur.
- Klimatvariationer – varmare temperaturer påverkar älgarna och deras livsmiljö negativt, och ger större möjlighet för smittämnen och vektorer för smittämnen att öka och föra smitta vidare.
- Tillgång till foder samt olika viltvårdsåtgärder, t.ex. foderplatser – ökar kontakten mellan djur och därmed smittorisken.

En ökad förekomst av utmärglade älgar kan vara ett tecken på dålig fodertillgång. Dålig fodertillgång kan vara direkt, dvs. att fodret inte finns i tillräcklig mängd för en lokal älgstam, eller indirekt då övrigt hjortvilt kan konkurrera om samma foder.

Skillnad över tiden

Det kan finnas många orsaker till en successivt ökande frekvens av onormal dödlighet under en 5-årsperiod. En ökad andel äldre djur medför ökad risk för ålderssjukdomar, (t.ex. tumörer och grå starr). Klimatförändringar kan medföra en successiv temperaturökning och därmed ökad risk för smittspridning, med eller utan mellanvärdar (t.ex. fästingar och

hjordlusflugor). Då älgerna i olika delar av landet härbärgerar både fästingar och lusflugor, kan älgerna fungera som reservoar för smittor överförbara till människor, och därmed ökar risken för att människor exponeras. Detta gäller primärt vektorburna sjukdomar såsom bakteriesjukdomarna bartonellos och anaplasmos (ehrlichios). Hur älg påverkas av dessa sjukdomar är i nuläget ännu oklart.

FIGUR 3. Blodprovtagning på nyss skjutna älg. Foto Jonas Malmsten.

Ämnesord

Adaptiv förvaltning, inventering, älg, sjukdomsövervakning, fallvilt.

Läs mer

Dalin, A.-M., Malmsten, J. & Ågren. 2011. Inventering för adaptiv älgförvaltning i älgförvaltningsområden (ÄFO) – Hälsostatus för älg. Manual nr 7. SLU. 15 sid. <http://www.slu.se/algmanual>

Mörner, T. 1991. Liv och död hos vilda djur. Sellin & Partner. 169 sidor.

Mörner, T. 2011. Sjukdomar hos vilda djur. Svenska Jägareförbundets förlag. 123 sidor

Statens veterinärmedicinska anstalt:
www.sva.se sökord: vilda djur eller vilt, samt:
www.sva.se/om-sva/publikationer/vilda-djur/sjukdomslaget-hos-vilt-i-sverige

Veterinärinstitutet i Oslo:
<https://www.vetinst.no/dyr/vilt>

Författare

Jonas Malmsten är forskare vid institutionen för vilt, fisk och miljö, SLU, 90183 Umeå
jonas.malmsten@slu.se

Erik Ågren är bitr. statsveterinär och sektionschef vid enheten för patologi och viltjukdomar, Statens Veterinärmedicinska Anstalt, (SVA), 751 89 Uppsala
erik.agren@sva.se

FIGUR 4. Älg på obduktionsbord, SVA, avdelningen för patologi och viltjukdomar. Foto SVA.

FAKTA SKOG • Rön från Sveriges lantbruksuniversitet

Redaktör: Göran Sjöberg, 090-786 82 96, goran.sjoberg@slu.se, SLU, 901 83 Umeå

Ansvarig utgivare: Göran Ståhl, goran.stahl@slu.se

Webb: www.slu.se/forskning/faktaskog

Prenumeration: 15 nummer per år för 340 kronor + moms.

Produktion: SLU, fakulteten för skogsvetenskap 2019.

ISSN: 1400-7789 © SLU

